

per constituir-se la presència d'un «tu». D'això en resulta una pedagogia interrelacional que no s'escapa entre els membres d'una col·lectivitat, grup o ètnia, sinó que s'ha d'estendre a tothom, vingui d'on vingui, sigui com sigui, al marge de distincions per raons de llengua, orientació o creença. Només així es podrà assolir el somni d'una comunitat intercultural, integradora i inclusiva, oberta a tothom i que, per tant, defuig les temptacions assimiladores, tot aixecant un baluard contra l'odi i la xenofòbia.

Comptat i debatut, podem concloure que no ens trobem davant d'un manual més de pedagogia teòrica, sinó d'un llibre que sorgeix de la combinació de la praxi i de la reflexió i que, per la seva filosofia i el seu compromís, ens invita a una reflexió aprofundida. Talment fa la impressió —i Xavier Besalú és ben conscient de tot plegat— que el mètode de veure, jutjar i actuar, instaurat per Joseph Cardijn, a les primeries del segle xx, manté tota la seva actualitat. Tant és així, que la pedagogia intercultural que ens presenta Xavier Besalú pot ser una bona eina de treball, i, si més no, un bon antídote per vacunar-nos contra els profetes de calamitats que insisteixen a denunciar tots els mals de l'escola i l'educació, però que no presenten la majoria de vegades alternatives plausibles i coherents. És cert que en aquest llibre no es troben solucions miraculoses, ni pocions portentoses, però no és menys veritat que es tracta d'una obra honesta i rigorosa, que combina l'experiència i la ciència, que neix de la praxi i que apunta a la teoria, una obra que —al cap i a la fi— ens ajuda a mantenir la confiança en els mestres i en l'educació. Ni més, ni menys.

Conrad Vilanou i Torrano

BRUNER, JEROME *MAKING STORIES: LAW, LITERATURE, LIFE*.
CAMBRIDGE-MASSACHUSETTS: HARVARD UNIVERSITY PRESS, 2003

Bruner va escriure aquest llibre a la Universitat de Bolonya, convidat a donar la primera *Lezioni Italiana* del nou mil·lenni. Ens diu que «des de la seva fundació al segle XII Bolonya ha estat un centre viu de ferment interpretatiu, sempre implicat en el que poden significar les paraules, els textos, i com les lleis han de ser interpretades en la pràctica. Però una posició interpretativa rarament és benvinguda entre poders establerts l'autoritat dels quals pren el món com donat per suposat. Bolonya ha tingut una llarga història de problemes amb l'autoritat... No puc resistir aquesta llarga tradició. Els problemes d'interpretació sempre m'han fascinat i una altra vegada estan al centre de les preocupacions tant de la llei com

de la literatura. Efectivament, amb la renaixença de la psicologia cultural, ha esdevingut pivot de la nostra comprensió de com posem ordre i significat a les nostres vides...». Farem una síntesi dels quatre capítols:

1. ELS USOS DE LES HISTÒRIES

Bruner es pregunta si és necessari un llibre sobre una cosa tan òbvia com les narracions. Lògicament dóna una resposta afirmativa: *les històries són importants i no en sabem gaires coses*.

En primer lloc, les històries no són fàcils d'interpretar i, a més, «tenim motius per esquivar-ne la interpretació» ja que no són innocents (són polèmiques, poden tenir significats incòmodes...). «Només els juristes o els psicoanalistes es pregunten pel significat del Mag d'Oz».

A més, de les històries, només en tenim un coneixement intuïtiu però no aprofundit com el que intenta el llibre. Hem ignorat molts treballs al llarg de la història, com el de la *Poètica* d'Aristòtil que introdueix el concepte de *peripeteia* (sobtada reversió de circumstàncies que capgiren una seqüència rutinària d'esdeveniments en una història). Bruner es pregunta per què aquesta idea no s'explica a l'escola i sí en canvi la d'hipotenusa?

Rarament preguntem com es forma el sentit de la realitat quan elaborem una història o tenim en compte que el món real no és com el de la narració, que hi ha convencions narratives que governen el món de les històries.

També, encara que el món de les històries és diferent del món real, les històries donen sentit a les coses del món, a les nostres vides, formen la nostra experiència del món, d'aquí la seva gran influència en les vides i concepcions humanes. *La cabana de l'oncle Tom* va influir en la precipitació de la guerra civil americana més que qualsevol dels debats del Congrés.

Interdisciplinarietat. Les històries s'utilitzen, no només en literatura, també en dret, en psicologia i psiquiatria i, més recentment, en altres camps com la medicina. De fet, hi ha dos motius per esbrinar com funcionen les històries. Un és per controlar-les o pal·liar-ne els efectes, com el dret, que estableix procediments per mantenir les històries dins determinats límits o la psiquiatria, que ajuda els pacients a explicar les històries que els poden millorar. L'altre és per comprendre-les, per cultivar-ne les il·lusions de realitat com fan els literats i crítics. Les relacions entre els que tenen diferents motius (fabulistes i antifabulistes) han estat nul·les. Avui hi comença a haver territoris comuns.

Tant els novel·listes com els advocats utilitzen històries. Bruner assenyala *semblances i diferències entre aquestes històries*: els novel·listes escriuen històries

inventades, els advocats, reals. Els dos parteixen de realitats corrents, del normal canònic i ambdós s'interessen per les seves desviacions: la narració literària per interessar al lector converteix el que és corrent en estrany, les històries legals destaquen les desviacions delictives del que és corrent. Començant pel que és corrent, la ficció vol anar a l'àmbit del que és possible dins els límits de la versemblança. El dret mira el passat per legitimar-se: els precedents són històries anteriors ja jutjades semblants a l'actual, com s'explica en el capítol 2. En les biografies el que és canònic i el que és possible estan en tensió dialèctica, com s'explica en el capítol 3.

A continuació, l'autor traça una panoràmica sobre la narrativa anunciant el que més endavant tractarà més extensament.

Què és el que ja sabem sobre les narracions, la seva naturalesa i els seus usos? Bruner considera que *els elements bàsics de les històries* són: uns personatges lliures i amb expectatives sobre el que és ordinari, el trencament de les normes o problema, la resolució del problema. Passant de la teoria a la pràctica analitza una narració, *The Secret Sharer* de Joseph Conrad, de la qual destaca aquests tres moments.

Més endavant, Bruner explica un seminari d'*interpretació d'històries* amb alumnes de dret: els alumnes han d'elaborar un drama amb tres personatges (tres alumnes) a partir d'un text (per exemple *Gènesi*, 22, en què Déu demana a Abraham que mati el seu fill Isaac. Els personatges són: Déu, Abraham, Isaac). Els grups de tres fan interpretacions de les històries i els seus personatges. Es sorprenen en descobrir les idees amagades en les narracions i sobretot el poder de les històries per expressar idees amagades en la manera convencional de pensar i parlar diaris.

Bruner també es pregunta si les narracions es fan o es troben fetes. *Són imaginàries o reals?* És l'art que copia la vida o aquesta copia l'art o bé hi ha una doble via? Sabem que les històries s'han de fer, no es troben fetes, encara que hi ha narracions basades en fets reals. Però fins i tot una història real necessita seguir les regles del gènere per ser versemblant...

A quina *finalitat ontològica* serveix la història? En la interpretació de les Escripures es distingeix entre els sentits literal, metafòric, analògic, místic. En la nostra era científica domina l'assentiment a allò literal i ens falta preparació per a altres interpretacions.

Les històries operen en dos àmbits: l'*acció* (que transcorre en el món) i la *consciència*, amb els pensaments i sentiments dels protagonistes. Les bones històries mantenen aquests dos àmbits en interacció.

Finalment, *per què utilitzem històries per explicar el que passa en la vida i en la pròpia vida?* Per a Bruner la narració ens dona un significat ràpid i flexible per

tractar els objectius incerts dels nostres plans i anticipacions. Les històries són part del nostre armament per enfrontar-nos a la sorpresa.

2. EL LEGAL I EL LITERARI

Les històries legals s'expliquen davant un tribunal en una doble versió: acusador i defensa, en un acte en què una part al·lega que ha estat comès per l'altra part causant un mal a l'acusador i violant un article de la llei.

La justícia té dos objectius: emetre veredictes justos sobre les dues versions i impedir un cicle de revenges. Per aconseguir-ho els tribunals han d'acceptar com a autoritat imparcial i superior els dos adversaris. *La reputació o prestigi de la justícia* es basa en el registre de *veredictes justos* del passat i en *els procediments* que asseguruen el desenvolupament just del judici. Les històries ordinàries aconsegueixen transformar-se en històries legals adaptant-se als procediments per delimitar les matèries de fet (què va fer a qui i amb quina intenció) i determinant els articles de la llei vulnerats (que requereix interpretació i no disposa de regles sinó dels precedents que hi pugui haver). Bruner parla també de la narrativa dels testimonis (que serien com actors) i els discursos (narracions) finals dels advocats.

Bruner entra en el terreny de *la confiança en la justícia*. Malgrat que les històries legals són objecte de desconfiança (per l'altra part i pel jutge) hi ha confiança en què el procés les saneja. Aquesta confiança es basa en el convenciment que la confrontació és un bon sistema per arribar al fons de les qüestions. Confiem en el sistema judicial també per la legitimitat que li atorguem basant-nos en la solemnitat dels rituals dels quals Bruner aporta testimonis antropològics, l'autoritat del jutge (que no s'afebleix encara que es demostrï que s'ha equivocat), els resultats històrics dels judicis... Bruner acaba afirmant que hi ha quelcom més: l'ús de la narrativa en els al·legats ens assegura que, tal com històricament va ser, la llei pertany al poble, no només als advocats i jutges.

Les històries *literàries* són diferents: la seva tasca és imaginar, explorar possibilitats, però primer han d'establir una realitat habitual. Mentre les històries legals lluiten perquè el món sembli coherent, legitimant la història del passat, la ficció literària evoca la vida corrent amb la finalitat de pertorbar-ne les nostres expectatives. Poden mesclar-se totes dues? Almenys n'hi ha proves al llarg de la història: Quan en l'antiguitat no hi havia obres d'Èsquil o Sòfocles, els atenencs anaven als judicis. Per què? Més tard, Justinia va voler escampar un sol codi legal pertot arreu, lliure dels drames locals. No funcionà mai. «Potser la gènesi jurídica mai calma plenament l'apetència humana de drama local», opina Bruner.

La narrativa literària intenta subvertir les expectatives habituals mentre respecta i vivifica la realitat i ho aconsegueix amb els instruments literaris plens d'art i de màgia. *La narrativa literària «conjunta» el que és habitual i el que és possible.* Per llegir les històries de *Dublinsos* de James Joyce s'ha d'estar immers en mons possibles que són profundament habituals. (*Conjuntar* és un terme que utilitza Bruner per explicar com el llenguatge literari uneix allò habitual i allò possible, el que és objectiu i el que és subjectiu, les múltiples perspectives de la realitat, desigs, sentiments..., *Actual Minds, Possible Worlds*, 1986.)

A continuació, Bruner entra en les *relacions de la literatura i el dret*. La literatura afecta les històries legals. L'alteració de la sensibilitat narrativa produïda per la literatura afecta les històries legals que expliquen els advocats (Bruner posa l'exemple de com la «des-segregació» racial de 1948 va ser afectada per la guerra contra Hitler i el nazisme, i sobretot pel gir de la narrativa envers els sentiments de les víctimes del racisme).

La tensió entre el que és possible i el que està establert es constitueix en la construcció de la llei comuna anglosaxona, en l'origen del sistema dels decrets del segle XII al segle XIX. Els decrets (*writs*) es basen en casos concrets, no en la teoria...

Els problemes prototípics sovint esdevenen metàfores de la condició humana (Sísif esdevé metàfora de la frustració). Això ens retorna al rar parentiu de les narracions literàries i les legals. Per què els novel·listes i dramaturgs troben els judicis tan irresistibles? Els extrems es toquen. I es complementen. La llei mira el que és habitual, el que és actual, la literatura allò que és possible, el que és fantàstic. Cada una és només una cara de la medalla. Com casar memòria i imaginació?

3. LA CREACIÓ NARRATIVA DEL JO

Hi ha un jo essencial, estable, que parla directament. Llavors, per què necessitem parlar-nos a nosaltres mateixos de nosaltres mateixos? L'explicació del segle XX deia que necessitàvem fer conscient tot allò inconscient que tenim. Avui considerem que el jo canvia constantment responent a les necessitats canviants i ho fa guiant-se per la nostra memòria del passat i les esperances del futur. Parlar a un mateix sobre un mateix és construir una història sobre què sóc i qui sóc, què ha succeït i per què faig el que faig. La construcció del jo és un art narratiu. Ve tant de l'interior (memòria, sentiments, idees, creences) com de l'exterior (estimació dels altres, cultura en què estem immersos).

Paral·lelament, els actes de construcció del jo són guiats per models culturals implícits dels quals la nostra identitat ha de ser, podria ser o podria no ser. No

som esclaus de la cultura ja que hi ha molts models d'identitat possibles. Les nostres narracions de construcció del jo aviat expressen el que pensem que altres esperen de nosaltres. Parlar a altres sobre un mateix, doncs, no és senzill. Depèn del que «nosaltres» pensem que «ells» pensen que hem de ser o quins jos hem de tenir. Així, doncs, la pròpia identitat esdevé un assumpte públic. Infinitat de llibres ens parlen de com millorar el jo, com evitar que esdevingui aïllat o descol·locat.

El jo i l'ànima sempre han estat el yin i yang en la tradició judeocristiana. L'ànima estava maleïda pel pecat original i coneixem per treballs de la història de la infància com d'important es considerava purificar-se'n. Però també ha estat important en pedagogia. Torna l'educació l'esperit més generós ampliant la ment? Hegel i el pragmàtic Dewey van debatre com crear un jo que encaixés en les qualitats positives de la societat. Així, doncs, el jo implica un component amb els altres tant com amb un mateix. Sense aquest component s'esdevé una forma de sociopatia, l'absència del sentit de responsabilitat.

Què és la nostra identitat i com es forma? *Ens construïm mitjançant històries*: el jo és un producte de la narrativa. Bruner segueix el treball de la psicòloga Ulric Neiser i presenta dotze punts sobre la pròpia identitat, seguits també de dotze punts sobre com escriure les bones històries.

Quant a les *autobiografies*, són provocades per episodis relacionats amb alguna implicació a llarg termini. I només escrivim una versió de les moltes possibles. De quin jo tracta, des de quina perspectiva, per què? L'autobiografia literària, amb totes les seves trampes, té molt per ensenyar-nos sobre què impliquen moltes autovaloracions lligades a episodis més breus. James Olney escriu la història de l'autonarració: per sant Agustí la memòria vertadera és d'origen diví; Vico és el primer racionalista; Rousseau és escèptic i Samuel Becket avisa que introdueix més problemes dels que soluciona.

Una narració de construcció del jo busca l'equilibri entre l'autonomia, la llibertat d'elecció i el compromís amb els altres (amics, família, institucions, passat, grup de referència). No tothom té èxit. Bruner parla finalment de les malalties de Korsakof i d'Alzheimer amb les seves pèrdues de memòria.

4. AIXÍ, DONCS, PER QUÈ LA NARRACIÓ?

La narració és el mitjà obligat *per expressar les aspiracions humanes*, inclou una posició filosòfica, respira en el que és ordinari. «Som gent ordinària que fem coses ordinàries en llocs ordinaris per raons ordinàries.» Fer històries és el mitjà *per adaptar-nos a les sorpreses i rareses de la condició humana*. Torna l'inesperat menys sorprenent i misteriós, domestica allò inesperat. La domesticació té un

significat important per mantenir la coherència d'una cultura. La cultura després de tot prescriu la nostra noció del que és ordinari. Però donada la indocilitat dels humans i la imperfecció del control social, l'expectativa no sempre preval. Estafem, seduïm, fallem en els compromisos... Les històries tracten de coses concretes i petites més que de generalitats morals. Les infraccions del que és ordinari, domesticades en la narrativa, donen suport al segell de la cultura com a transgressions interpretables o desgràcies o errors del judici humà (el nen desagrait, l'esposa infidel, el servent lladre).

Però la cultura no és d'una sola peça: necessita adaptar-se a visions contingents. Cap cultura no pot operar sense algun mitjà per tractar amb els desequilibris inherents a la vida comunal. Ha d'inventar mitjans per contenir els interessos incompatibles. Els seus recursos narratius: contes populars, llegendes, literatura, fan convencionals els desequilibris.

Mitjançant la narrativa *reconstruïm*, «*re-inventem*» *l'ahir i el demà*. La memòria i la imaginació es fusionen en el procés. La llei ens intriga ja que aspira a mirar el passat i convertir-lo en memòria per determinar si un cas actual té una recurrència del que ha estat proscrit o permès en el passat. Però la dialèctica evolutiva de la cultura normalment evita ser víctima d'aquest ideal mnemònic. La doctrina «separats però iguals» ja no serveix per a la segregació racial de fet en invocar-se el dret d'igual protecció de la Constitució. La ficció narrativa *crea mons possibles* però extrapolats del món que coneixem malgrat que puguin elevar-se sobre ell. Al final té el poder de *canviar les nostres idees sobre el que és canònic*. La narrativa és doncs subversiva.

Què hi ha d'aquest equilibri entre memòria i imaginació en les narracions del jo? Abans, Bruner necessita especular sobre els *orígens de la narració*, que és el millor per comprendre com aquestes funcions es relacionen entre si. Els començaments narratius tenen lloc en els rituals comunals (plantar, segar, assaonar). Dels primers rituals es passa a l'audiència tribal del teatre.

Cap al final, l'autor aprofita per dir que atès que contar històries apareix molt aviat en els nens, podem especular que també apareix aviat en els homínids. La construcció del jo és un producte de les narracions del jo. *Esdevenim membres d'una família gràcies a les històries familiars*.

Bruner afirma que és erroni pensar que hi hagi dos mons mútuament traduïbles de la ment: el paradigmàtic i el narratori. Són mons diferents. Els dramaturgs ens han donat un tresor de metàfores sobre els esdeveniments tràgics, imatges del possible en un món imperfecte. Quan perdem la visió dels dos mons en litigi, les nostres vides s'empetiteixen. Concebem el món real de manera que coincideixi amb les històries que expliquem sobre ell, però a causa de la nostra bona fortuna filosòfica, estem temptats sempre a *contar històries diferents sobre els mateixos*

esdeveniments del món real, encara que la història única, estereotipada s'imposa sobre les diverses visions del món real.

Bruner ens parla dels *programes de medicina narrativa*. Sofriments i fins i tot la mort d'alguns pacients poden ser deguts al sentiment de ser negligits per metges que ignoren que els pacients volen parlar de la seva malaltia. També en la rehabilitació funcional de nens no n'hi ha prou amb un bon programa i un bon fisioterapeuta, fa falta una narrativa de recuperació compartida per familiars, professors i nens.

Acaba Bruner afirmant que «arribem a comprendre que la narrativa és un assumpte seriós —en la llei, en la literatura i en la vida—. Seriós i sovint també beneficiós. No hi ha un altre ús de la ment que doni tants plaers i al mateix temps planteji tants reptes».

Comentari final: l'enfocament pluridisciplinari de Bruner, a més de suggeridor, contribueix a una visió menys dispersa i segmentada de la cultura, també més humanista. Crec que pot contribuir a traslladar aquesta visió també al currículum. Podria servir per exemple per introduir qüestions de dret a la secundària?

L'obertura de la narrativa a nous camps com la medicina, el dret, pot contribuir a la seva major utilització en pedagogia: tant en el currículum (narracions com a contingut), com en la didàctica (tècniques didàctiques narratives), en la formació de professors (biografies professionals, mètode del cas), i també per «escoltar les històries dels alumnes» almenys aquells que més ho necessiten.

Lluís Busquets

DEUSDAD AYALA, BLANCA. *IMMIGRANTS A LES ESCOLES*.
LLEIDA: PAGÈS, 2009. [12È PREMI BATEC A LA RECERCA
I INNOVACIÓ EDUCATIVES, 2008]

Aquesta obra ens ofereix un estudi sociològic de la realitat educativa avui als instituts d'educació secundària a Catalunya. És el resultat d'una recerca realitzada per Blanca Deusdad, el curs 2007-2008, durant una llicència d'estudis concedida pel Departament d'Educació i sorgeix de la pròpia experiència docent i de les pròpies inquietuds per intentar donar resposta a un seguit d'interrogants que se li plantejaven a causa de la nova situació dins les aules. És un fet evident que l'arribada massiva d'immigrants procedents de diferents països de tot arreu les darreres dècades del segle XX ha transformat l'estructura social catalana i es fa també evident que aquesta evoluciona des d'una posició, en certa manera, ètnicament i cultural uniforme cap